

Honderd jaar Kondratieff

Van 17 tot 21 maart vindt in Moskou en St.Petersburg een conferentie plaats ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Nikolai Dmitriyevich Kondratieff. Dat deze wetenschappelijke conferentie kan worden gehouden is uitsluitend te danken aan Michael Gorbatsjov, de hervormer die nu zelf wetenschapper is geworden. Vóór de perestrojka mocht de naam van Kondratieff niet worden gehoord en werd hij beschouwd als een vijand van de staat.

Kondratieff werd geboren op 4 maart 1892, in het dorpje Goluevskaja, ongeveer 300 km ten noordoosten van Moskou. Na de februari-revolutie en de mislukte coup van de bolsjewieken werd Kondratieff onderminister voor voedsel in de regering van Alexander Kerensky (augustus-november 1917). Kondratieff was geen lid van de communistische partij. Na de vlucht van Kerensky bracht hij enige maanden in de gevangenis door. Van 1920 tot 1928 was Kondratieff directeur van het Conjunctuur Instituut in Moskou. In die jaren werd de theorie van de lange golf ontwikkeld. In 1928 werd hij ontheven van zijn functie en in 1930 werd hij gearresteerd, op de beschuldiging lid te zijn van de illegale Boeren-Arbeiderspartij. Hoewel dat altijd en overal wordt beweerd, is Kondratieff nooit naar Siberië gedeporteerd. Van 1932 tot 1938 zat hij gevangen in Suzdal, een klein stadje ongeveer 100 km ten oosten van Moskou. Daarvoor en daarna werd hij in Moskou gevangen gehouden. Op 17 september 1938 werd hij, 46 jaar oud, geëxecuteerd.

Honderd jaar na zijn geboortedag is de belangstelling voor Kondratieffs theorie van de lange golf groter dan ooit tevoren. Tegelijkertijd blijft de Kondratieffcyclus onder economen een zeer omstreden onderwerp. Ik ken ook geen theorie waarover zoveel onzin wordt beweerd als over de theorie van de lange golf.

De essentie van de theorie van de lange golf is dat geïndustrialiseerde economieën door de decennia heen een aantal steeds weer terugkerende fasen van ontwikkeling, elk met hun eigen kenmerken, doorlopen. Zoals de gewone conjunctuurgolf verschillende fasen kent – nu zit de westerse wereld voor iedereen zichtbaar in de recessiefase – zo kent ook de lange golf fasen: ik noem ze, in navolging van Schumpeter, voorspoed, recessie, depressie en herstel.

Nog steeds denken sommige economen dat een cyclus alleen een cyclus is als de periodiciteit binnen nauwe grenzen vastligt. De economie is echter een wetenschap die over menselijk gedrag handelt, en het zou uiterst onwaarschijnlijk zijn indien door menselijk gedrag veroorzaakte cycli een periodiciteit zouden hebben waarop je de klok kunt gelijkzetten. Trouwens, van de gewone conjunctuurcyclus verwacht niemand dat die altijd even lang is, dus is het aannemelijk dat de lengte van een lange cyclus als de Kondratieff ook behoorlijk kan variëren. In de afgelopen twee eeuwen heeft de lengte gevarieerd tussen 47 en 57 jaar, een spreiding die beperkt is gezien het feit dat de korte voorraadinvesteringscyclus of Kitchin al tussen 3 en 5 jaar, en de Juglar tussen 7 en 11 jaar blijkt te variëren.

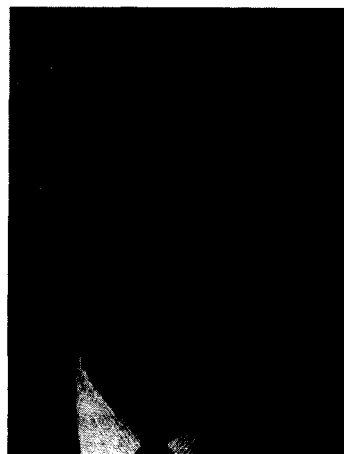
In mijn beoordeling begon de opgaande fase van de naoorlogse Kondratieff in 1948, gedragen door de kracht van technologische vernieuwing, resulterend in een aantal groeisectoren (de voornaamste was de petrochemische industrie) en ook resulterend in een sterke investeringsvraag (met als meest spectaculaire Nederlandse voorbeeld de ontwikkeling van de Europort). De voorspoedsfase duurde tot circa 1965. Dat jaar mag worden gezien als een belangrijk keerpunt. De recessiefase begon in 1965 en eindigde met de recessie van 1973/75.

Dan treedt de depressiefase in, welke duurt tot 1982, wederom een belangrijk keerpunt. De periode sinds 1982 tot nu kan worden gezien als de laatste fase, de herstelfase, van de naoorlogse Kondratieff.

In deze datering zou de wereld aan de vooravond staan van een nieuwe opgaande fase van de Kondratieffcyclus, die in dit jaar, 1992, zou kunnen beginnen. Op dit moment echter is de stelling dat de westerse wereld een nieuwe voorspoedsperiode zal ingaan bepaald een minderheidsstandpunt. In de VS overheerst de gedachte dat na de excessen van de jaren tachtig een periode van lage groei is aangebroken. In Europa is de opvatting dat wij de komende jaren gebukt zullen gaan onder hoge rentes, die onmogelijk als bevorderlijk voor de economische groei kunnen worden gezien, en in het Verre Oosten is Japan een 'mature economy', die buiten eigen land afgunst ontmoet en het gevaar loopt op muren van protectionisme te gaan stuiten.

Maar ook bij veel studenten van de lange golf overheerst toekomstpessimisme. Een veelgehoorde stelling is dat de vorige cyclus nog lang niet af is, en dat we nog niet in '1948' zijn aanbeland, maar eerder nog in '1932' zitten. In die gedachtengang gaat de westerse wereld een periode van deflatie en depressie tegemoet, die minstens tot 1995 en wellicht tot het begin van de 21ste eeuw zal voortduren. Tot de aanhangers van deze zeer sombere toekomstverwachting behoren James Dale Davidson en Lord William Rees-Mogg, die eerder met een verbluffende nauwkeurigheid de val van het communisme aankondigden en nu een boek hebben geschreven dat als veelzeggende titel draagt *The great reckoning: how the world will change in the depression of the 1990s*. Hier zijn geen sensatiebeluste geleenheidsschrijvers aan het woord, maar serieuze onderzoekers die een reputatie hebben te verliezen.

Het is misschien onbevredigend, maar het is niet anders: ook de theorie van de lange golf levert geen perfecte zekerheid. De theorie laat geen eenduidige, in de tijd nauwkeurig bepaalde voorspellingen toe. Wanneer precies de omslag van de lange golf valt of viel weten we pas als de nieuwe opgaande fase al lang en breed begonnen is.

J.J. van Duijn